

1595 TARİHLİ DEFTER-İ MUFASSAL-I LİVÂ-İ AHİSHA'DAKİ MOĞOLCA KİŞİ ADLARI ÜZERİNE

Sinan UYĞUR*

ÖZ

1595 tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa, vergi türleri, miktarları, mükellefleri ile ilgili önemli bilgiler içermekte olup çeşitli bilim dallarınca bu bilgiler değerlendirilmiştir. Bölge üzerinde özellikle defterdeki kişi adları üzerinden etnogenез tartışmaları yaşanmıştır. Ancak bugüne kadar defterdeki Moğolca kişi adları üzerinde durulmamıştır. Bu makalede evvela Moğolca kişi adlarının verilіş süreçleri, kişi adı verme temayülleri değerlendirilmiş, akabinde defterdeki yüz kadar Moğolca kişi adı, geçtikleri yerler, anlamları, başkaca vesikalandırıldıkları eserler ile birlikte alfabetik olarak verilmiştir. Bugün de bölgenin yer adlarında, kişi adlarında, söz varlığında Moğolca unsurların bulunması, defterdeki Moğolca kişi adlarını açıklanabilir kılmaktadır. Moğolca kişi adlarında görülen ses değişimlerine bakıldığında ise bir kısmında Moğolca hususiyetler devam ederken bir kısmında ise bugün de bölgede varlığını hissettiren Kıpçak Türkçesine mahsus ses değişimlerinin meydana geldiği görülmektedir. Buna ilaveten, defterde Moğolca kişi adlarına eklendiği görülen ve Artvin-Ahıska ağızlarında varlığını sürdüren /+A/ ekinin, bu ekin Moğolcadaki karşılığı /+GA/dan daha yaygın kullanılması, bu coğrafyada 16. yüzyılın son çeyreğinde Türkleşme/Türkçeleşme olarak yorumlanabilir. Ancak Moğolca kişi adlarının bir kısmının Moğolca hususiyetlerini yitirmemiş olması, bahse konu alanda bu dönemde Moğol varlığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ad Bilimi, Kişi Adları Bilimi, Moğolca Kişi Adları, Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa

ON MONGOLIAN PERSONAL NAMES IN DEFTER-I MUFASSAL-I LIVÂ-I AHİSHA, DATED 1595

ABSTRACT

Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa dates back to 1595 C.E., and contains important information about tax types, amounts, and taxpayers themselves. Moreover, various branches of academia have already studied such data at relative length. There have been ethnogenesis debates in the region, especially over the names of people. However, no one has discussed the Mongolian names of the people in the book thus far. In this article, we shall talk about the process of how Mongolians named people, and then provide a list of about a hundred Mongolian names from the Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa in alphabetical order, together with the places they pass, their meanings, and where they are documented. Today, the presence of Mongolian elements in place names, personal names and vocabulary of the region makes the Mongolian person explains the meanings behind them. When we look at the sound changes seen in Mongolian person names, we see that Mongolian features continue in some of them. We also see sound changes peculiar to Qipchak, whose presence is felt in the region today. In addition, the use of the suffix /+A/ appears to have been added to Mongolian personal names in the notebook and continues to exist in Artvin-Ahıska dialects. Furthermore, its more common than the Mongolian equivalent of this suffix /+GA/, and appears to stem from Turkification that would have taken place towards the end of the 16th century. However, some of the names haven't lost their Mongolian traits; this implies that Mongols were still present in this part of the world at the time.

Keywords: Onomastics, Anthroponymy, Mongolian Personal Names, Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 21.09.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.11.2022

* Doç. Dr.; Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, BALIKESİR; ORCID: 0000-0002-8021-0301, E-posta: turkoloji@yahoo.com

Giriş

Osmanlı Devleti memurları tarafından kaleme alınıp vergi türleri, miktarları ve mükellefleri ile ilgili malumatları içeren mufassal tahrir defterleri zengin muhtevaları sebebiyle çeşitli bilim alanlarınca değerlendirilmektedir. Bölgenin ekonomisi, etnik yapısı, dinî inanışları, mahsulleri, lojistiği, demografik yapısı, gelir dağılımı, vergilendirme usulleri gibi mühim bir kısım içeriğin yanında bu coğrafyanın geçmişine ışık tutacak kişi adlarını ihtiva etmesi bu defterleri dil bilimi açısından da mühim kılmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed döneminde fethine başlanıp III. Murad devrinde 1578'de Lala Mustafa Paşa eliyle fethedilen Atabeg Yurdu'nun 1595 tarihli "Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa" ismini taşıyan defteri de bu bölgeyle ilgili önemli veriler barındırmakta olup bugün elimizde iki nüshası mevcuttur. Biri Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünde Tapu Tahrir Defterleri Fonunda TADB.TTD fon kodu ve 130 defter numarasıyla yer almakta, ikincisi ise Tiflis'te Sakartvelos Sahlntsipto Muzeumide Turkuli Helnatseri Bölümünde 478 numarada bulunmaktadır. Bu ikincisi Sergi Cikia (1947) tarafından Tiflis'te üç cilt olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmada Ankara'daki nüsha ile (kısaltması DMLA), Tiflis'teki nüshanın Cikia tarafından yapılmış yayını kullanılmıştır.

Defterde Ahıska'ya bağlı Güney, Kuzay, Ude, Kobliyan, Azğur, Altunkale, Oshe, Aspinza ve Çeçerek nahiyeleri; Hirtus'a bağlı Hirtus, Meşecavahet ve Bozmert nahiyeleri; Ahalkelek'e bağlı Akşehir, Tümüük ve Niyaliskur nahiyeleri; Çıldır'a bağlı Canbaz, Kenarbil ve Kurdkalesi nahiyeleri; Poshov'a bağlı Güney ve Kuzay nahiyeri; Bedre'ye bağlı Bedre ve Kaşvet nahiyeleri; Penek'e bağlı Penek, Kemhıs ve Peneskirt nahiyeleri ile Ardahan-ı Bozorg'a bağlı Güney, Kuzay ve Meşe nahiyelerindeki vergi cinsleri, miktarları ile müslim ve gayrimüslim mükelleflerin isimleri yer almaktadır. Bu bakımdan defter bölgenin sosyal, ekonomik, siyasî yapılanması ile ilgili değerli bilgileri içermektedir. Ayrıca liva, sancak, nahiyeye, köy, mezra ve su isimleri gibi ad bilimini ilgilendiren pek çok veri burada kayıtlıdır. Defterde kişi adları alanıyla ilgili dönemin ve bu coğrafyanın tarihine ışık tutabilecek malzeme de yer almaktadır. Kişi adlarının onları temeyyüz ettirecek akrabasıyla birlikte -çoğunlukla baba ismiyle birlikte- kaydedilmesi bu alandaki veriyi hem çoğaltmakta hem de daha değerli kılmaktadır. Türkçe, İbranice, Ermenice, Gürcüce, Farsça, Arapça, Yunanca kişi adlarından hareketle bu adları taşıyan kişilerin etnik menşeleri ile ilgili çeşitli yayımlar yapılmış, bu anlamda bilim dünyasında pek çok tartışma da meydana gelmiştir¹. Bu kişi adları, bölgede bugün de varlığını sürdüren Türk, Gürcü, Ermeni, Tat, Kürt, İbranî, Urum gibi pek çok milletin 1595 tarihindeki mevcudiyetini göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da bu dillerin yanında Moğolca kişi adlarının da bulunduğu tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu makalede tarihî ve günümüz Moğolca kişi adları üzerine yazılmış eserlerle karşılaştırmalı olarak işlenecek bu kişi adlarının hem Moğolca kişi adları bilimine hem de bölgeyle ilgili etnogenez çalışmalarına katkı sağlayacağı şüphesizdir.

1206'daki büyük kurultayda Temuçin'in Cengiz Han olarak ilanından (Grousset, 1993, s. 212) sonra Moğol yayılmasının ivme kazanmasıyla Asya'dan Avrupa'ya eski düzenlerin çoğu yerle yeksan olmuş ve yeni düzenler oluşturulmuştur. Pek çok kabile ve boyun ortadan kalktığı, parçalanarak farklı feodal yapıların içlerine entegre edildiği bu süreçte Moğol boylarının da merkezden uzaklaşarak uzak diyarlarda ekseri artlarından silik izler bırakarak (Erkoç, 2015; Gül Muammer, 2016; Gülensoy, 2017b) çeşitli

---

¹ bk. Cikia, 1999, s. 1519-1523; Cikia, 1947; Janashia, 2010, s. 115-129; Kırzioğlu, 1992; Zeyrek, 2004; Uygur, 2017b, s. 587-635; Dedeoğlu, 2018; Kıldıroğlu, 2018, s. 412-429.

milletlerin içinde dillerini ve kültürlerini büyük ölçüde yitirdikleri görülmektedir. Kuzey doğu Anadolu ve Gürcistan'da da hadise bu şekilde cereyan etmiştir. 1220'de İran'a Harezmsah Celaleddin'i takip etmesi için gönderilen Subutay ve Cebe komutasındaki 20000 kişilik bir Moğol ordusu ile H. 617 Zilkade ayında IV. Giorgi Laşa ordusu arasındaki savaştan Moğolların galip ayrılmasıyla (Subaşı, 2015, s. 36-37) bölgede yüz elli yılı aşkın sürecek yeni bir dönem başlamıştır. İlhanlılar döneminde bölgeye gelip yerleşen Moğollar'dan geriye köprüler, medreseler, hanlar, hamamların yanı sıra yer adları ve kişi adları da kalmıştır.

Bu dönemi anlatan eserlerin başında meşhur Gürcü kroniği Kartlis Tskhovreba (2014) gelmektedir. Bu eserde İran, Azerbaycan, Ermenistan, Türkiye ve bilhassa Gürcistan coğrafyasına gelip bölgede feodal yönetimi ellerinde bulunduran Moğol ve Türk beylerinin isimleri geniş yer tutmaktadır. Abaka/Abagha, Abaş/Abash, Abatay/Abata, Abchi/Abchi, Abishkha/Abishkha, Ala-Temur/Ala-Temur, Alinak/Alinaq, Argun/Arghun, Arukhan/Arukha, Arpa/Arpa, Baan-Tanghut/Baan-Tanghut, Badur Todan/Badur Todan, Bagatur/Baq'atar, Balagh/Balagh, Baycu/Bicho, Baydu/Baidu, Buka/Bugha, Chin Baadur/Chinbaadur, Cigda/Jigda, Cormagon/Chormaghan~Chormaghon, Çağatay/Chagat'a, Ebagan/Ebagan, Engürek, Enik Arukan/Enuk Arkuan, Erinji/Erinji, Esukan/Esukan, Ias-Buka/Ias-Bugha, Iosur/Iosur, Jinili/Jinili, Jolak/Jolak, K'urumchi-Badur/Q'urumchi-Badur, Khada/Khada, Kuli/Q'uli, Kungurtay/Q'onghard, Kutluğ Buka/Khut'lubugha, Mangasar/Mangasar, Mengü Timur/Mangu-Demur, Elga/Elga, Olcetay/Oljat, Korchibal/Q'orchibal, Sadun/Sadun, Segzi Badur/Segzi/Segzi-Badur, Sorghal/Sorghal, Subichi/Subichi, Şikdur/Sikdur, Şiramun/Sirmon Badur, Toghachar/T'oghachar, Taicho/Taicho, Tekudar/Tegutar, Toghan-Buka/T'oghan-Bugha, Tolak-Demur/Tolak-Demur, Tual/Tual, Tual/Tual, Tutar/T'utar, Yadgar/Iadgar (2014, s. 315-395; Soybek, 2017) gibi Moğolların kullandığı kişi adları bu yıllıkta yer almaktadır. Kronikteki Moğollardan kalma kişi adlarının çokluğu bu bölgede Moğolların ne kadar önemli bir rol üstlendiklerini göstermesi bakımından da önemlidir.

Bölgeye gelen Moğollarla ilgili önemli bilgiler içeren birincil kaynakların başında o dönem kaleme alınmış Ermenice eserler gelmektedir. Bunlardan Aknerli Grigor'un 1240-1270 yılları arasındaki Moğol istilasını kaleme aldığı "Okçu Milletin Tarihi" adlı eserinde yer alan Moğol idarecilerinin kullandıkları isimleri Cleaves (1949) bir değerlendirmeye birlikte yayınlamıştır. Bu çalışmada tespit edilen Moğolca kişi adları Abaya Ǧan = Abaya Qan, Aybuya = Aq Buqa, Alatay = Ala Tay, Angurag Nuin = Engküreg Noyan, Aradamur = Ärdämür, Aryun = Aryun, Asar Nuin = Asar ([?]<Hasar <Qasar) Noyan, Asut'u Nuin = (?) * Asutu Noyan, Awgawt'ay Nuin = Ögödei Noyan, Aylt'ana Xat'un = *Elteni (~ Altani) Qatun, Bač'u Nuin = Baiju Noyan, Balaxay / Balaxē = Bulyai, Bawra = Bora, Bawrayan = Boraqan, Benal = Bainal, Berk'ē = Berke, Čayatay = Čayatai ~ Čayadai, Č'ankēz Ǧayan = Činggis Qa'an, Čawrmayan = Čormaqan, Čawrman = Čorman, Ǧan = Qan, Ǧara Buya = Qara Buqa, Ǧatayan = Qataqan, Ǧayan = Qa'an, Hulawu Ǧan = Hüle'ü (<*Hülegü) Qan, K'it'buya = Käd Buqa, Manku Ǧan = Mengü Qan, Miyan = Miqan, Muyal = Mongyol, Mular = *Molar ~ Molur, Nuxak'awun = Noqai Kö'ün, Sanit'ay = (?) Sönitei, Sayin Ǧan = Sayin Qan, Siramun = Siremün (>Şiremün), T'agudar = Tegüder, Tat'ar ~ T'at'ar = Tatar, Tawvus Xat'un = *Taus Qatun, T'enal Nuin = Tainal Noyan, Tut'ar = (?) *Tutar, T'ut'tu Nuin = (?) Tudu Noyan, Xat'un = Qatun, Xojay Nuin = Qoşa Noyan, Xul = Qul, Xunan Nuin = Funan Noyan, Xuřumči Nuin = Qurumşi Noyan, Xut't'u Nuin Nuin = ? Noyan olup bunların bir kısmının 1595 tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da da bulunduğu görülmektedir.

Bugün, tarihî kaynaklardaki bu adların yanında Moğolca kişi adlarının yukarıda sınırları belirlenmiş bölge ve bu bölgeyle aynı ağız bölgesini oluşturan Erzurum'un Çoruh boyu ilçeleri ile Artvin'in Yusufeli, Merkez, Ardanuç ve Şavşat ilçelerinde çeşitli alanlarda kullanıldığını görmek mümkündür. "Abuğa" (Önal, 2017), "Qäydi" (<Moğ. Qaydu) isimleri

bu bölgede lakap ve kişi adı olarak kaydedilmiştir. “Ağa”, “aslan”, “batata”, “bardan”, “tarhan”, “hul”, “k’ok’o” (<Moğ. kökö), “narin”, “solağ”, “qaci”, “songul”, “keyá”, “koçora”, “k’uk’ul” gibi bir kısmı bu defterde kişi adı olarak yer alan ve ayrı bir makalede yayınlanması planlanan 150’den fazla Moğolca sözcük bu coğrafyadan tarafımızdan tespit edilmiştir. Ayrıca bahsedilen bölgede Moğolca kişi ve boy adı menşeli yer adlarının varlığı da dikkat çekmektedir. Erzurum-Narman ile Artvin-Ardunuç’taki Samağar, Acara’daki Nayman köyleri, Ardahan’da altı yedi yerdeki Alagöz köyleri (Togan, 1981, s. 258; Erkoç, 2015, s. 58) ile Ardanuç’taki Hırawul (yeni adı Hamamlı) köyünün isimleri İlhanlılar devrinde Moğolların bölgeye iskânı ile ilgili somut veri teşkil etmektedir.

Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa’da, birbirinden farklı yüzün üzerinde Moğolca kişi adı yer almaktadır. Bölgedeki Moğol hâkimiyetinden takribî 250 yıl sonra bu kadar Moğolca kişi adının defterde bulunması, bölgeye gelen Moğol zümrelerinin çokluğuyla izah edilebilir. Bu durum, tespit edilen Moğolca kişi adları incelendiğinde daha da açık kendini göstermektedir. Çeşitli çalışmalarda ortaya konan Moğollarda ad verme temayüllerini açıkça bu defterdeki kişi adlarında da görmek mümkündür. Genellikle güçlü, yırtıcı ve diğer hayvanlar üzerinde üstünlüğü görülen hayvanların erkek adı olarak verilmesi Moğollarda yaygın bir gelenektir (Gül Bülent, 2010, s. 222; Rybatzki, 2012, s. 336; Gül Bülent, 2016, s. 187). Defterde “aslan / arslan”, “baysogol”, “buğa”, “erbuğa”, “kabana”, “laçin”, “songul”, “tarlan”, “tula”, “ulara” ve “ükere” gibi hayvan adları kişi adı olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Moğollarda ilginç bir ad verme temayülü de doğum sırasında ilk görülen nesnenin çocuğa ad olarak verilmesi geleneğidir (Krueger, 1964, s. 82; Moses, 1988, s. 26; Gülensoy vd. 2015, s. xi) ki defterin yazıya geçirildiği dönemde de bunun devam ettiğini söylemek mümkündür. “Camuğa”, “çida”, “çomağa”, “hazar”, “kaci”, “kazar”, “küçe”, “sadaka”, “sali”, “tağa”, “toli”, “tuğa”, “zamuğa” gibi kişi adları geçmişten aktarılan kişi adlarından olabileceği gibi araç gereç adı olmaları sebebiyle bunların bahsedilen duruma örnek teşkil ettiğini söylemek daha doğru olacaktır. Kişileri isimlendirmede nitelik adlarının miktarı ve sıklığının daha çok olduğu görülmektedir. “Badada”, “badu”, “baduge”, “baduta”, “badur”, “bağatar”, “bardan”, “batur”, “baydar”, “berke”, “calasun”, “çağana”, “darhun”, “dodon”, “elbeg”, “hul”, “kalavun”, “koçora”, “köke”, “kököde”, “kökede”, “kuçula”, “mağa”, “mağa”, “matata”, “matura”, “meñü”, “meñüte”, “narin”, “nasun”, “negedar”, “öngö”, “şolağa”, “tarku”, “tügel” gibi pek çok kişi adı tahrir defterinde yer almaktadır. Bunların yanında defterde “aba”, “abuğa”, “ağa”, “çağa”, “kürgen”, “sadun” gibi eş dost akraba adları; “korçı”, “samağar”, “unas” gibi boy adları; “onana”, “sübete” gibi ırmak adları; “bala”, “balasun”, “edüge”, “erdene”, “hada”, “hağan”, “kada” gibi maden/cevher adları; “baysunğon”, “çeri”, “çerik”, “darhan”, “han”, “kağan”, “kiya”, “tarihan” gibi rütbe veya sosyal statü adları; “çara”, “çarasun”, “kebek”, “mögü” gibi bitki adlarının da Moğollardaki kişi adı verme temayülleri çerçevesinde kişileri andırmada kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Defterde Moğolca’ya farklı dillerden geçmiş ve fonetik olarak Moğolcalaşmış kişi adlarına da rastlanmaktadır. Bu kişi adlarından “erdene”nin kökeninin Sanskritçe “ratna” olduğu (Krueger, 1964, s. 82) tespit edilmiştir. “Baysunğon” kişi adını oluşturan “sunğon” kısmının ise “drekter-general” anlamındaki Çince “tsung-kuan” kelimesinden geldiği görülmektedir (Rybatzki, 2006, s. 707). Köken olarak Türkçe olan “buka” ile “aslan / arslan” kişi adlarının da Moğolcaya geçtiği ve Moğollar tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Eski Türkçe döneminde “buka” şeklinde karşımıza çıkan kelimenin Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçeleri döneminde “-k- > -ğ-” değişimine uğrayarak “boğa/buğa” şeklini aldığı anlaşılmaktadır (Ergin, 1997, s. 60; Toparlı vd. 2003, s. 33; Ünlü, 2013, s. 159). Defterde bu adın “buka” ve “buğa” şeklinde iki ayrı biçiminin mevcudiyeti, bölgedeki nüfusun etnogenezi ile alakalı olsa gerektir. Kelimenin bugün Artvin-Ahıska ağızlarında “buğa” şekline rastlanmakta olup bu veriden hareketle “buka” adını

kullanıcıların ki muhtemelen Moğolların veya Moğol etkisinde kalanların, “buğa” şeklini kullananlar arasına karışıp kayboldukları söylenebilir. Moğolca ile Türkçenin tarihî münasebetleri sebebiyle ortaklaşan bir kısım söz varlığına sahip oldukları belirlenmiş olup (Korkmaz, 1986; Gülensoy, 2017a; Ersoy, 2019) bunlardan “kağan” ve “han” (Gülensoy, 2011, s. 3; Gülensoy vd. 2015, s. 223; Ersoy, 2019, s. 82) sözcükleri kişi adı olarak defterde yer almaktadır.

Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışha'da Arap harfleri ve hatt-ı siyakat ile kayda geçirilen bu kişi adlarının yazımında bir imlâ bütünlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Tahrir memurunun bölge halklarına ve kültürlerine yabancı olması sebebiyle, defterde kişi adlarını halk arasında söylendiği şekliyle yazdığı görülmektedir. Defterde sadece bölgedeki Müslüman nüfusun adları Arapça ve Farsça imlâlarına uygun yazılmış, Müslüman olmayan nüfusun adları ise Arapça ve Farsça menşeli olsa da kalıplaşmış imlâlarıyla değil de söylenişlerine uygun olarak kayda geçirilmiştir. Defterdeki bu imlâ hususiyeti elimize bölgede yaşayanların dilleri ve dolayısıyla etnogenezleri hakkında önemli veriler sunmaktadır.

Kişi adlarının imlâsındaki bu çok şekillilik, kişi adlarındaki ses değişimlerinin tespiti bakımından çok değerlidir. “Berke > birke”, “kökede > kökide” kişi adlarındaki e > i değişimi, “badada > matata”, “batur > matur” kişi adlarındaki b > m değişimi, “tarhan > darhan”, “mağa > mağa”, “samağar > samağar”, “sorğan > sorhan” kelimelerinde iç sesteki k > h değişimi aynı defterdeki Türkçe kişi adlarında da görülmektedir (Uyğur, 2017a, s. 596-601). “baysogol” kişi adında görülen η > ğ değişimi hem tarihî Kıpçak Türkçesi, hem bu defterdeki Türkçe kökenli kişi adları ile bugün Artvin-Ahıska ağızları için belirgin bir ses değişimidir (Demiray, 2011, s. 131; Uyğur, 2017a, s. 601-602). Bu örneklerden hareketle Moğolca kökenli kişi adlarının bir kısmında fonetik olarak Türkçeleşme meydana geldiği söylenebilir. Ancak “kada > hada ~ hağan”, “kasar ~ kazara > hazar”, “kul > hul” gibi kişi adlarında görülen söz başındaki k > h değişimi, Moğol varlığı ve Moğolcayla izah edilebilir. Defterde “Camuğa” kişi adının ise çoklukla “zamuğa” olarak yer alması yine söz başında Moğolcaya özgü bir ses değişimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı defterdeki Türkçe kişi adlarında -u > -ı değişimi yaygın olduğu hâlde (Uyğur, 2017a, s. 597) “baydu”, “kaydu”, “kiyü”, “mögü” gibi son hecede yuvarlak ünlü barındıran kişi adlarında yuvarlak ünlünün korunması da Moğolcanın fonetik hususiyetlerini devam ettirdiğini göstermektedir. Kaldı ki “kaydu” kişi adı bu bölge ağızlarında daha sonra “qaydi” şeklini almıştır.

Moğolca kişi adlarının yapılarından da bahsetmek yerinde olacaktır. Defterdeki kişi adlarının pek çoğunun sonuna getirilen /+A/ küçültme sevgi ekinin varlığı dikkat çekicidir. Ekin Türkçenin Oğuz grubu lehçelerinde olmadığı, bölgeye yerleşen Kıpçak Türkleri ile izah edilebileceği Uyğur (2017b) tarafından ortaya konmuştur. Bu yapının Moğolca dengi olan /+GA/ ekinin “abuğa”, “baduge” kişi adlarında yer aldığı görülmektedir.

Moğolca kişi adlarında yaygın kullanılan bir ek de /+DAy/’dan gelişen /+DA/’dır. Türkiye Türkçesinde /+II/ eki ile işlev bakımından aynı olan bu ek, “badada ~ baduta”, “kököde~kökide”, “meñüte”, “sübete” örneklerinde görülmektedir.

Moğolcaya mahsus /+sUn/ eki ise “balasun”, “calasun”, “çarasun” kişi adlarında belirlenmiştir.

“Bordadı” kişi adında fiil tabanının Moğolca olduğu, ancak üzerine Türkçe görülen geçmiş zaman ekinin geldiği tespit edilmiştir ki kelimenin Çağatay Türkçesinde de kullanımda olduğu anlaşılmaktadır (Ünlü, 2011, s. 163; Kargı Ölmez, 2015, s. 189). Bu kişi adı Moğolca sözcüklerin Türkçe konuşan halk arasında da kullanılıyor olduğunu göstermesi bakımından değerli bir örnektir.

Küçük bir coğrafyayı içine almasına rağmen defterdeki aynı kişi adlarındaki ses değişimleri dikkat çekicidir. Badada / matata, badur / batur / bağatar / matura, camuğa / zamuka, çeri / çerik, darhan / tarihan, hada / hadan / kada, hazar / qasar / qazar, kököde / kökide, mağa / mağa, samakar / samahar kişi adlarında görüldüğü üzere bir kısmının Moğolların bölgeye gelip dağılmalarından kayda geçirildikleri 1595 yılları arasında ses değişimine uğrayarak farklılaştıkları söylenebilir de bir kısmındaki ses değişikliklerinin bu bölgede değil de çok daha eski bir dönemde gerçekleşmiş olduğunu kabul etmek daha doğrudur. Yani bu kişi adları, bölgeye gelen Moğolların bir boydan oluşmadığını, geliş süreçlerinde farklı boyların karışıp kaynaştığını göstermektedir. Bu karışım kaynaşma süreci, Moğolların Gizli Tarihi'nde (Temir, 1995) esir edilen boyların komutanlar arasında birlikler hâlinde nasıl pay edildiği ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

2. 1595 Tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da Geçen Moğolca Kişi Adları

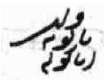
2.1. aba

 (DMLA, 1595, vr. 102b/8), ابا نام (Cikia, 1947, s. 188); (DMLA, 1595, vr. 186b/8), ابا برادر او (Cikia, 1947, s. 431).

MT: abu = aba “baba; büyük baba, (daha çok sevgi ifadesiyle) baba” (Lessing, 2003, s. 8). ETM: aba (Gülensoy vd. 2015, s. 3). MKAS: abu (Çoymaa vd. 2013, s. 14).

bk. **aba güle**.

2.2. aba güle

 (DMLA, 1595, vr. 99a/11); بابونه ولد اباکوله (Cikia, 1947, s. 182).

bk. **aba**.

2.3. abuğa

 (DMLA, 1595, vr. 72b/3), کورزا ولد ابوغه (Cikia, 1947, s. 129).

MT: abugay “bir kimsenin büyüklerine seslenirken kullandığı saygı sözü; bey, bay, ağa, sayın” (Lessing, 2003, s. 8). Aynı sözlük, “abugay” ile “abagay” kelimelerini eşleştirmektedir. Biz “abaka” kelimesinin de bu iki kelime ile yapı ve anlam bakımından ilişkili olduğunu düşünüyoruz. MT: abaka “amca” (Lessing, 2003, s. 4). PTMK: abaqa (Rybatzki, 2006, s. 6). ETM: abaqa (Gülensoy vd., 2015, s. 3). MKAS: abaga (Çoymaa vd. 2013, s. 14).

2.4. ağa beg

 (DMLA, 1595, vr. 213a/1), اغابك ولد قره بيد (Cikia, 1947, s. 482).

MT: aga agā “bayan, hanım, hanımefendi; eş” (Lessing, 2003, s. 19). PTMK: aya (Rybatzki, 2006, s. 45). ETM: ağa, aqa (Gülensoy vd. 2015, s. 9). MKAS: agay (Çoymaa vd. 2013, s. 15).

bk. **aga han**.

2.5. ağa han

 (DMLA, 1595, vr. 48b/12), مانویل ولد اغاجان (Cikia, 1947, s. 86).

bk. ağı beg, murad ıan.

2.6. amırak

(DMLA, 1595, vr. 83b/12), امرکه ولد کیمروز (Cikia, 1947, s. 150).

MT: amarag amrag “sevgi, tutku, aşk; sevgili, sevilen, sevimli” (Lessing, 2003, s. 58). PTMK: amırak (Rybatzki, 2006, s. 121). ETM: amarag (Gülensoy vd. 2015, s. 27). MKAS: amirağ (Çoymaa vd. 2013, s. 29).

2.7. arslan

(DMLA, 1595, vr. 225a/1), ارصلان برادر او (Cikia, 1947, s. 225).

MT: arslan = arsalan “arslan, milli güreş karşılaşmalarında birinci gelene verilen ünvan (iki kere arslan olan kimseye aburgu ünvanı verilir)” (Lessing, 2003, s. 87). PTMK: arslan (Rybatzki, 2006, s. 166). ETM: aslan / arslan (Gülensoy vd. 2015, s. 34-36). MKAS: arslan (Çoymaa vd. 2013, s. 35).

bk. aslan.

2.8. aslan

(DMLA, 1595, vr. 112a/2), ارور ولد اصلان (Cikia, 1947, s. 207).

bk. arslan.

2.9. babuğa

(DMLA, 1595, vr. 20a/10), بابوقه برادر او (Cikia, 1947, s. 30); (DMLA, 1595, vr. 34a/12), تابوقه ولد یوانه (Cikia, 1947, s. 58).

PTMK: babuğ-a (Rybatzki, 2006, s. 183). ETM: babuğ (Gülensoy vd. 2015, s. 44). MKAS: bavuu (Çoymaa vd. 2013: s. 43).

2.10. badada

(DMLA, 1595, vr. 84a/14), بادده برادر او (Cikia, 1947, s. 151); (DMLA, 1595, vr. 186b/8), باده ده برادر او (Cikia, 1947, s. 431).

MT: batuda batad “sıkıca, kuvvetle, güvenilir surette, durağan, sabit, sağlamca, sarsılmaz şekilde” (Lessing, 2003, s. 145). PTMK: batuda (Rybatzki, 2006, s. 190). ETM: batutay (Gülensoy vd. 2015, s. 56). MKAS: bat (Çoymaa vd. 2013, s. 55). AAD: patat “tombul, şişman (çocuk)” (Pehlivan, 1993, s. 299).

bk. matata.

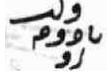

2.11. badu

(DMLA, 1595, vr. 150b/19), بادو ولد او (Cikia, 1947, s. 283).

MT: batu bat “katı, sert, güçlü, sağlam, sarsılmaz, yıkılmaz; güvenilir, sadık, vefalı, samimi, içten; iffetli, namuslu” (Lessing, 2003, s. 145). PTMK: batu (Rybatzki, 2006, s. 189). ETM: Batu Bolod Böke; Batu ıan; Batu Mönghе Sayin Dayun Kağan (Gülensoy vd. 2015, s.

55). MKAS: bat (Çoymaa vd. 2013, s. 55).

2.12. baduça

 (DMLA, 1595, vr. 77b/7), بادوچه ولد او (Cikia, 1947, s. 138); (DMLA, 1595, vr. 190b/16), بادوچه ولد او (Cikia, 1947, s. 417).

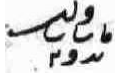
MT: batu “katı, sert, güçlü, sağlam, sarsılmaz, yıkılmaz; güvenilir, sadık, vefalı, samimi, içten; iffetli, namuslu” (Lessing, 2003, s. 145). PTMK: batu (Rybatzki, 2006, s. 189). ETM: Batu Bolod Böke; Batu Han; Batu Mönghе Sayin Dayun Kağan (Gülensoy vd. 2015, s. 55). MKAS: bat (Çoymaa vd. 2013, s. 55).

2.13. baduge

 (DMLA, 1595, vr. 249b/2), بادوکه برادر دیگر (Cikia, 1947, s. 379); (DMLA, 1595, vr. 136a/8), بادوکه نام (Cikia, 1947, s. 254).

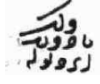

MT: batu “katı, sert, güçlü, sağlam, sarsılmaz, yıkılmaz; güvenilir, sadık, vefalı, samimi, içten; iffetli, namuslu” (Lessing, 2003, s. 145). PTMK: batu (Rybatzki, 2006, s. 189). ETM: Batu (Gülensoy vd. 2015, s. 55). MKAS: bat (Çoymaa vd. 2013, s. 55).

2.14. baduta

 (DMLA, 1595, vr. 32b/3), [؟] مساسا ولد بدونه (Cikia, 1947, s. 55).

MT: batutay battay “katı, sağlam, sıkı; güvenilir (şekilde), sağlam(ca)” (Lessing, 2003, s. 147). PTMK: batu (Rybatzki, 2006, s. 189). ETM: batutay (Gülensoy vd. 2015, s. 56). MKAS: bat (Çoymaa vd. 2013, s. 55).

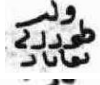
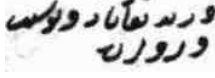
2.15. badur / badura

 (DMLA, 1595, vr. 18b/8), بادوره ولد ایردکوله (Cikia, 1947, s. 27); (DMLA, 1595, vr. 94b/14), [؟] بادور ولد کلبک (Cikia, 1947, s. 172).

MT: bagatur bātar “bahadır, kahraman, şövalye; kahramanca, yürekli, cesur, yiğit, kuvvetli” (Lessing, 2003, s. 108). PTMK: bağatur (Rybatzki, 2006, s. 209). ETM: bağatur (Gülensoy vd. 2015, s. 46); batur (Gülensoy vd. 2015, s. 46). ETM: badur (Gülensoy vd. 2015, s. 45). MKAS: baatar (Çoymaa vd. 2013, s. 41).

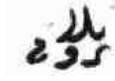

bk. bağatar, batur, matura.

2.16. bağatar

 (DMLA, 1595, vr. 185a/12), طورالی ولد بغاتار (Cikia, 1947, s. 427); (DMLA, 1595, vr. 165b/7), اسباب در ید بغاتار و یوسیب (Cikia, 1947, s. 314).

bk. badur / badura, batur, matura.

2.17. bala

 (DMLA, 1595, vr. 20a/7), بلا ترونی (Cikia, 1947, s. 30); (DMLA,

1595, vr. 187b/16), بالا برادر زاندون (Cikia, 1947, s. 434).

MT: bala bal “grafit; kurşun gibi metallerin bir şeye sürtündüğünde bıraktıkları koyu iz; kâğıt üzerine çizgi çizmek için kullanılan kurşun disk; metalik tat” (Lessing, 2003, s. 124). PTMK: bala (Rybatzki, 2006, s. 240). ETM: bala (Gülensoy vd. 2015, s. 48). MKAS: bal/balaa (Çoymaa vd. 2013, s. 50).

2.18. balasun

ولید
بالاسون

(DMLA, 1595, vr. 16b/10), یاسون ولد پلاسون (Cikia, 1947, s. 23);

ولید
بالاسون
رو

(DMLA, 1595, vr. 50b/8), پلاسون برادر اود (Cikia, 1947, s. 90); ولید
بالاسون (DMLA, 1595, vr. 52a/6), پلاسون ولد اوسیب (Cikia, 1947, s. 92).

MT: bala bal “grafit; kurşun gibi metallerin bir şeye sürtündüğünde bıraktıkları koyu iz; kâğıt üzerine çizgi çizmek için kullanılan kurşun disk; metalik tat” (Lessing, 2003, s. 124). PTMK: bala (Rybatzki, 2006, s. 240). ETM: bala (Gülensoy vd. 2015, s. 48). MKAS: bal/balaa (Çoymaa vd. 2013, s. 50).

< bala + sun. MYDG: /+sUn/ “Sondaki -n düşürülür. İşlevi, genellikle, önüne getirildiği sözle aynı anlama gelen adlar yapmaktır.” (Poppe, 2016, s. 67)

2.19. bardan

ولید
باردان

(DMLA, 1595, vr. 97b/7), بابونه ولد باردن (Cikia, 1947, s. 178); ولید
باردان (DMLA, 1595, vr. 190a/5), [؟] ابی سلام ولد باردان (Cikia, 1947, s. 415).

MT: bardaga(n) bardā(n) “yeterlik, kifayet; bolluk, bereket, fazlalık; bol, yeterli” (Lessing, 2003, s. 135). PTMK: bartan (Rybatzki, 2006, s. 263). ETM: bardan (Gülensoy vd. 2015, s. 52); bartan (Gülensoy vd. 2015, s. 53). MKAS: bartan (Çoymaa vd. 2013, s. 54).

2.20. batur

ولید
باتور

(DMLA, 1595, vr. 146a/3), باتور ولد وارتن (Cikia, 1947, s. 274).

bk. badur / badura, bağatar, matura.

2.21. baydar

ولید
عصفر
بایدار

(DMLA, 1595, vr. 197b/4), غضنفر ولد بایدار (Cikia, 1947, s. 445)

ETM: baydar “< Moğ. bay “zengin, varlıklı” + dar = zengin, varlıklı” (Gülensoy vd. 2015, s. 60). ETM: baydara (Gülensoy vd. 2015, s. 60).

2.22. baydu

ولید
بایدو

(DMLA, 1595, vr. 239b/8), [؟] اصلان ولد بیدو (Cikia, 1947, s. 356).

PTMK: baidu (Rybatzki, 2006, s. 208). ETM: baydu (Gülensoy vd. 2015, s. 60).

2.23. baysoğol

ولید
کیلا

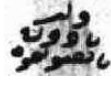
(DMLA, 1595, vr. 150b/14), کیلا ولد بایصوغول (Cikia, 1947, s. 284);

ولید
کیلا

(DMLA, 1595, vr. 20b/9), زائل ولد بايصوغل (Cikia, 1947, s. 31).

MT: singhur şonhor “şahin, doğan” (Lessing, 2003, s. 1104). PTMK: singqor ~ songyor (Rybatzki, 2006, s. 702). ETM: sonqur, songur, sungur, şingkor (Gülensoy vd. 2015, s. 401). MKAS: şonhor (Çoymaa vd. 2013, s. 402).

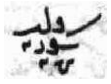
2.24. baysungon

(DMLA, 1595, vr. 124b/5), بادوره ولد بايصونغون (Cikia, 1947, s. 232).

PTMK: sunggon (Rybatzki, 2006, s. 707).

2.25. bereke

(DMLA, 1595, vr. 27b/13), سوزيه ولد بره كه (Cikia, 1947, s. 46).

bk. **berke, birke, bireke.**

2.26. berke

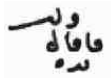

(DMLA, 1595, vr. 84a/13), برکه برادر او (Cikia, 1947, s. 151).

MT: berke berh “berk, pek, güç, çetin, zor; yüklü, külfetli, zahmetli; karmaşık, ciddî, önemli, tehlikeli; güçlük, zorluk; sıkıntı, zahmet, dert” (Lessing, 2003, s. 160). PTMK: berke (Rybatzki, 2006, s. 265). ETM: berke (Gülensoy vd. 2015, s. 69-70). MKAS: bereke (Çoymaa vd. 2013, s. 68).

bk. **bereke, birke, bireke.**

2.27. bide

(DMLA, 1595, vr. 14b/6), قاقاله ولد بیده (Cikia, 1947, s. 19);

(DMLA, 1595, vr. 225a/9), بیدا ولد کویچه (Cikia, 1947, s. 511).

MT: bede “[=bide 1] Moğolların ataları olduğuna inanılan eski insanlar” (Lessing, 2003, s. 150). ETM: bede = bide (Gülensoy vd. 2015, s. 63).

2.28. birke

(DMLA, 1595, vr. 67b/10), بیرکه ولد سنباط (Cikia, 1947, s. 119).

bk. **berke, bereke, bireke.**

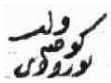
2.29. bireke

(DMLA, 1595, vr. 18a/15), بیره که برادر او (Cikia, 1947, s. 26).

bk. **berke, bereke, birke.**

2.30. bordadı

(DMLA, 1595, vr. 88b/9), کوچیه ولد بورددی (Cikia, 1947, s. 160).

MT: borda- = bordu- “(hayvan) semirtmek, şişmanlatmak; (toprak) gübrelemek

(Lessing, 2003, s. 193).

2.31. buqa

(DMLA, 1595, vr. 16b/2), كوكوله ولد بوقه (Cikia, 1947, s. 23).

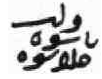
MT: buha buh "boğa" (Lessing, 2003, s. 229). PTMK: buqa (Rybatzki, 2006, s. 203). ETM: buqa (Gülensoy vd. 2015, s. 85). MKAS: buga (Çoymaa vd. 2013, s. 77).

bk. er buqa.

2.32. calasun

(DMLA, 1595, vr. 64b/15), جلاسون ولد يوسيب (Cikia, 1947, s. 116);

(DMLA, 1595, vr. 82b/4), ياسون ولد جلاسون (Cikia, 1947, s. 148); (DMLA, 1595, vr. 160b/13), [؟] جلاسون ولد كولابيره (Cikia, 1947, s. 304).

MT: calagu "genç, delikanlı; gençlik, delikanlılık" (Lessing, 2003, s. 1590).

< calagu + sun. MYDG: /+sUn/ "Sondaki -n düşürülür. İşlevi, genellikle, önüne getirildiği sözle aynı anlama gelen adlar yapmaktır." (Poppe, 2016, s. 67)

2.33. camuğa

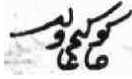

(DMLA, 1595, vr. 167a/6), يسا ولد حاموعه (Cikia, 1947, s. 316).

MT: camag = camug zamag "kama, silah kilidi" (Lessing, 2003, s. 1596). PTMK: jamuka (Rybatzki, 2006, s. 307). ETM: camuğa (Gülensoy vd. 2015, s. 97). MKAS: camuğa (Çoymaa vd. 2013, s. 161).

bk. zamuğa / zamuka.

2.34. çağa

(DMLA, 1595, vr. 139a/5), كوكيچه ولد جاغا (Cikia, 1947, s. 260).

MT: çağa-a "küçük çocuk" (Lessing, 2003, s. 252). PTMK: çağa ~ çağa (Rybatzki, 2006, s. 282). ETM: çağa (Gülensoy vd. 2015, s. 111).

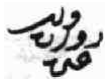
2.35. çağana

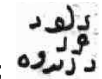
(DMLA, 1595, vr. 82b/12), ذكره ولد حاغانه (Cikia, 1947, s. 148).

MT: çağan "ak, beyaz, lekesiz, saf (politik olarak) temiz; hafif, açık (renk); yumurtanın veya gözün akı; akçık, gözbebeği" (Lessing, 2003, s. 253). PTMK: çağa'an ~ çaqân ~ çaqan (Rybatzki, 2006, s. 287). ETM: çağan (Gülensoy vd. 2015, s. 111). MKAS: tsagaan / tsagaanaa (Çoymaa vd. 2013, s. 366).

2.36. çara

(DMLA, 1595, vr. 107b/7), [؟] روازه ولد حاره (Cikia, 1947, s. 298);

(DMLA, 1595, vr. 187b/15), جرا برادر زاندون (Cikia, 1947, s. 433).

MT: çara “geniş ve yayvan metal tabak; büyük tahta kâse” (Lessing, 2003, s. 265).
ETM: çarağa(/e) (Gülensoy vd. 2015, s. 265).

2.37. çarasun

 (DMLA, 1595, vr. 64a/11), جراسون برادر او (Cikia, 1947, s. 114); (DMLA, 1595, vr. 143a/5), روصاپ ولد جراسون (Cikia, 1947, s. 268).

MT: çarasu(n) “meşe ağacı” (Lessing, 2003, s. 265). ETM: çarağa(/e) (Gülensoy vd. 2015, s. 265).

2.38. çeri

(DMLA, 1595, vr. 249b/3), مهران ولد حری (Cikia, 1947, s. 379).

bk. çerik.

2.39. çerik

(DMLA, 1595, vr. 190b/10), حربك ولد كستوسدر (Cikia, 1947, s. 416).

MT: çerig = çirig tsereg “savaşçı, asker; ordu, askeri güç, askerler” (Lessing, 2003, s. 277). PTMK: cerik (Rybatzki, 2006, s. 319). ETM: çerik (Gülensoy vd. 2015, s. 121). MKAS: tsereg / tseregee (Çoymaa vd. 2013, s. 377).

bk. çeri.

2.40. çida

(DMLA, 1595, vr. 151b/6), چيدا ترونى (Cikia, 1947, s. 285); (DMLA, 1595, vr. 169a/9), كوساره ولد چدا (Cikia, 1947, s. 320).

MT: cida “çıda, kargı, mızrak, kazık, zıpkın, süngü” (Lessing, 2003, s. 1620). ETM: cida (Gülensoy vd. 2015, 104).

2.41. çomağa

(DMLA, 1595, vr. 17b/8), چوماغه برادر او (Cikia, 1947, s. 285).

MT: çomug = çomag tsomog “saman veya ot kümesi, saman veya kuru ot yığını, yığın, küme, deste” (Lessing, 2003, s. 315). ETM: çomağ (Gülensoy vd. 2015, s. 130).

2.42. darhan

(DMLA, 1595, vr. 65a/15), ماناسه ولد دارحان (Cikia, 1947, s. 117).

bk. tarihan.

2.43. darhuna

(DMLA, 1595, vr. 55a/7), اغدکومل ولد دارحونه (Cikia, 1947, s. 98).

MT: targu(n) targa(n) “şişman, aşırı şişman, etli, tıknas, göbekli; şişmanlık” (Lessing,

2003, s. 1205). PTMK: tarqun (Rybatzki, 2006, s. 425). ETM: tarqun (Gülensoy vd. 2015, s. 435).

2.44. dodon / dodona

 (DMLA, 1595, vr. 255b/10), ولد مهراں [؟] دودون (Cikia, 1947, s. 394);
(DMLA, 1595, vr. 152a/8), دودونه ولد کرکور (Cikia, 1947, s. 287).

MT: dotun-a dotno “iç, içe; iç taraf, içerisi; yakın, birbirine yakın, samimi; çok sevilen kimse veya şey” (Lessing, 2003, s. 420). PTMK: dotona (Rybatzki, 2006, s. 345).

2.45. ebüğe

 (DMLA, 1595, vr. 88b/9), [؟] اولاره ولد انوکه (Cikia, 1947, s. 160);
(DMLA, 1595, vr. 19b/5), اوکه برادر او (Cikia, 1947, s. 28).

MT: ebüğe(n) övgön “yaşlı adam; yaşlı (erkek), ihtiyar” (Lessing, 2003, s. 461). PTMK: ebüğe/n (Rybatzki, 2006, s. 10). ETM: ebüğe (Gülensoy vd. 2015, s. 150). övgön (Çoymaa vd. 2013, s. 261).

2.46. edüğe

 (DMLA, 1595, vr. 84a/16), ادوکه ولد ازاريه (Cikia, 1947, s. 151).

MT: idege(n) idēn “yiyecek, yemek, beslenme, gıda; erzak; tohum” (Lessing, 2003, s. 638). PTMK: ‘etüğe (Rybatzki, 2006, s. 34). ETM: edige (Gülensoy vd. 2015, s. 153).

2.47. elbege

 (DMLA, 1595, vr. 108b/2), البکه ولد رستم (Cikia, 1947, s. 200).

MT: elbeg elbeg “bolluk; bol, bereketli, zengin; geniş veya bol (giysi, vb.)” (Lessing, 2003, s. 487). ETM: elbeg (Gülensoy vd. 2015, s. 154). MKAS: elbeg (Çoymaa vd. 2013, s. 404).

2.48. er buğa

 (DMLA, 1595, vr. 149b/3), اربوکه برادر او (Cikia, 1947, s. 281).

MT: er-e er “er, adam, (sıklıkla hayvan isimlerinden önce, bazı durumlarda hadım edilmiş bir hayvanı adlandırırken) erkek, koca; erkekçe, cüretli, cesur, yiğit, yürekli” (Lessing, 2003, s. 511). PTMK: er (Rybatzki, 2006, s. 139). ETM: er (Gülensoy vd. 2015, s. 162).

MT: buha buh “boğa” (Lessing, 2003, s. 229). PTMK: buğa (Rybatzki, 2006, s. 203). ETM: buğa (Gülensoy vd. 2015, s. 85). MKAS: Buga (Çoymaa vd. 2013, s. 77).

Bk. buğa.

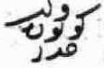
2.49. erdene

 (DMLA, 1595, vr. 150a/9), اردانه ولد قیومجی (Cikia, 1947, s. 282).

MT: erdeni erdene “hazine, mücevher, kıymetli taş; kıymetli, değerli” (Lessing, 2003,

s. 510). ETM: ertana (Gülensoy vd. 2015, s. 166). MKAS: erdene / erdenee / erdnee (Çoymaa vd. 2013, s. 410).

2.50. ھادا

 (DMLA, 1595, vr. 100a/14), لشکره ولد ھادا (Cikia, 1947, s. 184); (DMLA, 1595, vr. 114b/3), کوبون ولد ھادا (Cikia, 1947, s. 192).

bk. ھاٲان, ھادا.

2.51. ھاٲان

 (DMLA, 1595, vr. 254a/15), [؟] بارام ولد خطان (Cikia, 1947, s. 388).

bk. ھادا, ھادا.

2.52. ھازار

 (DMLA, 1595, vr. 87a/16), وارزل ولد خزار (Cikia, 1947, s. 158).

bk. ھاasar, ھاazara.

2.53. ھول

 (DMLA, 1595, vr. 18b/11), ادشیر ولد حول (Cikia, 1947, s. 27).

MT: hula hul “kula, açık kahve renkli; esmer, koyu kumral, doru; omurga boyunca kara çizgileri olan, kuyruk ve yelesi kara at” (Lessing, 2003, s. 1517). PTMK: qul, xul (Rybatzki, 2006, s. 492). ETM: khul, kul (Gülensoy vd. 2015, s. 247). MKAS: ھulbek (Çoymaa vd. 2013, s. 360).

2.54. ھابانا / kabana

 (DMLA, 1595, vr. 59b/2), کبانہ ولد کیرکوله (Cikia, 1947, s. 107); (DMLA, 1595, vr. 79a/1), قابانہ نام (Cikia, 1947, s. 141).

MT: haban = habang havan(g) “vahşi erkek domuz” (Lessing, 2003, s. 1379). ETM: haban (Gülensoy vd. 2015, s. 181).

2.55. کاحی

 (DMLA, 1595, vr. 122b/4), مراب ولد کاحی (Cikia, 1947, s. 228). (DMLA, 1595, vr. 16b/2), نالمه ولد کاجمولاره (Cikia, 1947, s. 23).

MT: haci “tırpan; eğri, bükük, yamuk; yanlış, hileli; (Go.) hayvanın ayaklarını kesen bıçaklı kapan” (Lessing, 2003, s. 1463). PTMK: qaci (Rybatzki, 2006, s. 451). ETM: hacı/ haçi (Gülensoy vd. 2015, s. 181).

bk. کاحی molar.

2.56. کاحی molar

 (DMLA, 1595, vr. 16b/2), نالمه ولد کاجمولاره (Cikia, 1947, s. 23).

MT: molor “topaz, sarı yakut, safir” (Lessing, 2003, s. 847). PTMK: molâr (Rybatzki, 2006, s. 600). ETM: molar (Gülensoy vd. 2015, s. 325). MKAS: molor (Çoymaa vd. 2013, s. 206).

bk. **kaci**.

2.57. **çada**

(DMLA, 1595, vr. 136b/2), [?] ولد اوسيه (Cikia, 1947, s. 255).

MT: hada(n) “kaya, uçurum, yar, sarp kayalık” (Lessing, 2003, s. 1390). PTMK: qada (Rybatzki, 2006, s. 461). ETM: hada(n) (Gülensoy vd. 2015, s. 182); çada (Gülensoy vd. 2015, s. 221). MKAS: ħatan (Çoymaa vd. 2013, s. 351).

bk. **ħatan, ħada**.

2.58. **kağan**

(DMLA, 1595, vr. 186b/11), [?] كوكيجان واد قاغان (Cikia, 1947, s. 431).

MT: hagan “kağan, hakan, han, büyük han, imparator; kral (bunun her iki şekli de az çok birbirinin yerine kullanılır; fakat bugünkü Moğalcada ‘han’ küçük rütbeli idareciler için kullanılırken ‘hagan’ yalnızca ‘büyük han’ için kullanılır.)” (Lessing, 2003, s. 1397). PTMK: qahan (Rybatzki, 2006, s. 484). ETM: kağan (Gülensoy vd. 2015, s. 223).

2.59. **kalavun**

(DMLA, 1595, vr. 214b/1), كلون ولد او (Cikia, 1947, s. 473); (DMLA, 1595, vr. 211b/17), كلون ترونى (Cikia, 1947, s. 468).

MT: halagun halün “sıcak; ılık; içten, yürekten; sıcaklık, ısı; ateş, hararet; yakınlık, içtenlik, samimiyet” (Lessing, 2003, s. 1413). PTMK: qala’un / qalaqun / qalaun / qalawun (Rybatzki, 2006, s. 491). ETM: kalavun (Gülensoy vd. 2015, s. 224). MKAS: ħaluuntömör (Çoymaa vd. 2013, s. 348).

2.60. **qasar**

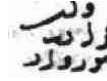

(DMLA, 1595, vr. 120a/3), نام [?] قصار (Cikia, 1947, s. 223).

bk. **ħazar, ħazara**.

2.61. **qazara**

(DMLA, 1595, vr. 97a/13), قازاره برادر او (Cikia, 1947, s. 178); (DMLA, 1595, vr. 15b/5), قزاره ولد مورواز (Cikia, 1947, s. 21).

MT: hacagar hazâr “yular, dizgin, gem” (Lessing, 2003, s. 1462). PTMK: qasar (Rybatzki, 2006, s. 528). ETM: qasar (Gülensoy vd. 2015, s. 236). MKAS: ħasar / ħasarara (Çoymaa vd. 2013, s. 351).

bk. **ħazar, qasar**.

2.62. **qaydu**

قاندو ولد قانوس

(DMLA, 1595, vr. 95a/3), كرااكوس ولد قاندو (Cikia, 1947, s. 173); (DMLA, 1595, vr. 96b/11), قاندو ولد ازركل (Cikia, 1947, s. 176).

PTMK: qaidu (Rybatzki, 2006, s. 482). ETM: qaydu (Gülensoy vd. 2015, s. 240). MKAS: haydu (Çoymaa vd. 2013, s. 346).

2.63. kebek

باصل ولد كك

(DMLA, 1595, vr. 247b/4), [؟] باصل ولد كك (Cikia, 1947, s. 375).

MT: kebeg heveg “kabuk, tahıl kabuğu; kepek” (Lessing, 2003, s. 700). PTMK: kebeg (Rybatzki, 2006, s. 531). ETM: kebek, kepek (Gülensoy vd. 2015, s. 242).

2.64. kiya

چابوكه ولد كيا

(DMLA, 1595, vr. 120a/2), چابوكه ولد كيا (Cikia, 1947, s. 223); (DMLA, 1595, vr. 235b/14), ولد كوس [؟] كيا (Cikia, 1947, s. 346).

MT: kiy-a hia “prensın hizmetindeki memur; yardımcı, uşak, bekçi, muhafız, emir eri” (Lessing, 2003, s. 740). PTMK: kiy-a (Rybatzki, 2006, s. 548). ETM: kiya (Gülensoy vd. 2015, s. 254).

2.65. kiyü

بادده ولد كيو

(DMLA, 1595, vr. 115b/8), بادده ولد كيو (Cikia, 1947, s. 214); (DMLA, 1595, vr. 150b/1), كسو ولد پير ازیز (Cikia, 1947, s. 283).

ETM: kiyü (Gülensoy vd. 2015, s. 254).

2.66. koçora

كوچوره ولد ياسون

(DMLA, 1595, vr. 84a/4), كوچوره ولد ياسون (Cikia, 1947, s. 151); (DMLA, 1595, vr. 154a/3), كوچوره [؟] ولد او (Cikia, 1947, s. 290).

MT: hocigir hojgor “kel, dazlak; kel kafa veya kılsız bölge” (Lessing, 2003, s. 1504). ETM: qocigir (Gülensoy vd. 2015, s. 255). MKAS: hocgor / hocigor (Çoymaa vd. 2013, s. 355).

2.67. qorçı

قورجی ولد براسن

(DMLA, 1595, vr. 95a/1), ولد قورجی [؟] براسن (Cikia, 1947, s. 173).

MT: horçin horçin “Doğu Moğolistan’daki Yirim ve Uda topluluğunun ünlü bir boyu” (Lessing, 2003, s. 1489). PTMK: qorci (Rybatzki, 2006, s. 519). ETM: qorçı (Gülensoy vd. 2015, s. 261). MKAS: horçı (Çoymaa vd. 2013, s. 357).

2.68. köke

كوكا ولد ترونی

(DMLA, 1595, vr. 166b/3), اليا ولد كوكه (Cikia, 1947, s. 315); (DMLA, 1595, vr. 19a/6), كوكا ترونی (Cikia, 1947, s. 27).

MT: köke höh “mavi, gök mavisi; yeşil; kül rengi, koyu, karanlık (yüz)” (Lessing,

2003, s. 765). PTMK: köke ~ kökö (Rybatzki, 2006, s. 542). ETM: köke (Gülensoy vd. 2015, s. 268). MKAS: hōhōö (Çoymaa vd. 2013, s. 358).

2.69. kökide

(DMLA, 1595, vr. 150a/8), [?] کوکیده ولد پارسپان (Cikia, 1947, s. 282).

bk. kököde.

2.70. kököde

(DMLA, 1595, vr. 150a/4), کوکوده برادر او (Cikia, 1947, s. 282);

(DMLA, 1595, vr. 154a/11), کوکوده برادر او (Cikia, 1947, s. 29).

MT: kökü(n) hōh “meme, dışının memesi, meme ucu; inek memesi, yelim” (Lessing, 2003, s. 767). PTMK: kökedei (Rybatzki, 2006, s. 543). ETM: kökedey (Gülensoy vd. 2015, s. 269). MKAS: hōhōödey (Çoymaa vd. 2013, s. 358).

bk. kökide.

2.71. kuşula

(DMLA, 1595, vr. 20a/5), قوقوله ولد او (Cikia, 1947, s. 29);

(DMLA, 1595, vr. 16b/2), کوکوله ولد بوقه (Cikia, 1947, s. 23).

MT: kökül hōhöl “perçem, atın perçemi; saçın alna ve yüze dökülen kısmı, kâkül” (Lessing, 2003, s. 767). ETM: kekül (Gülensoy vd. 2015, s. 243). MKAS: hōhöldey (Çoymaa vd. 2013, s. 355).

2.72. küçe

(DMLA, 1595, vr. 28b/5), کوچه ولد مساسا (Cikia, 1947, s. 27);

(DMLA, 1595, vr. 74a/12), کوچه ولد بادوره (Cikia, 1947, s. 132).

MT: küçe = güce güts “çay, yağ, vb. için kullanılan küçük güğüm, çaydanlık” (Lessing, 2003, s. 784). PTMK: küçä (Rybatzki, 2006, s. 533). ETM: küçe (Gülensoy vd. 2015, s. 296).

2.73. kürgen

(DMLA, 1595, vr. 86a/9), [?] البياز ولد كوركن (Cikia, 1947, s. 155);

(DMLA, 1595, vr. 94a/8), كوركن ولد نصول (Cikia, 1947, s. 169).

MT: kürgen hürgen “güveyi, damat, birinin kızının ya da kız kardeşinin kocası” (Lessing, 2003, s. 799). PTMK: küregen - güregen (Rybatzki, 2006, s. 569). ETM: kürgen, küregen (Gülensoy vd. 2015, s. 303). MKAS: hürgan / hürgaan (Çoymaa vd. 2013, s. 361).

2.74. laçın

(DMLA, 1595, vr. 107a/9), [?] لاجين ولد اكوب (Cikia, 1947, s. 297);

(DMLA, 1595, vr. 45a/4), [?] پرموز ولد لاجين (Cikia, 1947, s. 60).

MT: naçi(n) naç “şahin, doğan, laçın” (Lessing, 2003, s. 297). PTMK: nacin (Rybatzki, 2006, s. 620). ETM: laçın (laçin) (Gülensoy vd. 2015, s. 306). MKAS: naçin (Çoymaa vd.

2013, s. 232).

2.75. maḥa

 (DMLA, 1595, vr. 83a/12), کره کوس ولد ماخا (Cikia, 1947, s. 149);
(DMLA, 1595, vr. 93b/6), ازره ولد مخا (Cikia, 1947, s. 170).

bk. maḥa.

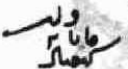

2.76. maḥa

 (DMLA, 1595, vr. 190a/3), خزانه ولد ماقا (Cikia, 1947, s. 415).

MT: maha-a “büyük, önemli, çok” (Lessing, 2003, s. 829). PTMK: maka (Rybatzki, 2006, s. 586). ETM: maḥa (Gülensoy vd. 2015, s. 309). MKAS: maḥaa (Çoymaa vd. 2013, s. 201).

bk. maḥa.

2.77. matata

 (DMLA, 1595, vr. 14b/8), ماتاته ولد كيقباد (Cikia, 1947, s. 19);
(DMLA, 1595, vr. 15a/15), بكار ولد ماتاته (Cikia, 1947, s. 21).

bk. badada.

2.78. matura

 (DMLA, 1595, vr. 183b/13), ماتوره [؟] برادر او (Cikia, 1947, s. 424);
(DMLA, 1595, vr. 223a/13); مانوزه نام (Cikia, 1947, s. 495).

bk. badur / badura, bağatur, batur.

2.79. meñü

 (DMLA, 1595, vr. 15a/14), چولقه ولد ماكو (Cikia, 1947, s. 20).

MT: möngke mönh “bengi, ebedi, sonsuz; sonsuza kadar, kalıcı ve sürekli olarak, devamlı, sürekli” (Lessing, 2003, s. 855). PTMK: mengün (Rybatzki, 2006, s. 610). ETM: mengü (Gülensoy vd. 2015, s. 314). MKAS: mönh (Çoymaa vd. 2013, s. 210).

2.80. meñüte

 (DMLA, 1595, vr. 48a/3), ماكوته ولد يوانه (Cikia, 1947, s. 84).

MT: möngke mönh “bengi, ebedi, sonsuz; sonsuza kadar, kalıcı ve sürekli olarak, devamlı, sürekli” (Lessing, 2003, s. 855). PTMK: mengün (Rybatzki, 2006, s. 610). ETM: mengü (Gülensoy vd. 2015, s. 314). MKAS: mönhöödey (Çoymaa vd. 2013, s. 207).

2.81. mögü

 (DMLA, 1595, vr. 131a/9), موکو ولد ماصور (Cikia, 1947, s. 245).

MT: mögü(y) mōg "mantar" (Lessing, 2003, s. 852). ETM: mügü (Gülensoy vd. 2015, s. 335). MKAS: möög (Çoymaa vd. 2013, s. 214).

2.82. murad han

ولید
مراد خان
زود

(DMLA, 1595, vr. 235a/9), الی خان ولد مراد خان (Cikia, 1947, s. 326).

MT: han hân "han, kral, bey, baş, başkan, şef" (Lessing, 2003, s. 1429). PTMK: qan (Rybatzki, 2006, s. 500). ETM: han, han (Gülensoy vd. 2015, s. 183). MKAS: han (Çoymaa vd. 2013, s. 345).

2.83. narin

ولید
نارین داوید
زود

(DMLA, 1595, vr. 14b/8), نارین داوید ولد او (Cikia, 1947, s. 19);

ولید
نارین داوید
زود

(DMLA, 1595, vr. 30b/17), بارین یک ولد اغلام (Cikia, 1947, s. 51); (DMLA, 1595, vr. 31a/5), نارن بک ولد او (Cikia, 1947, s. 52).

MT: narin nariyn "ince, hoş (kaba olmayan); dar, sıkı; ince, narin, az, zayıf; keskin (ses), cırtlak, tiz" (Lessing, 2003, s. 884). PTMK: narin (Rybatzki, 2006, s. 645). ETM: narın (Gülensoy vd. 2015, s. 340). MKAS: narin (Çoymaa vd. 2013, s. 230).

2.84. nasun

ولید
نورداغ
ناصون

(DMLA, 1595, vr. 88b/9), یوردانه ولد ناصول (Cikia, 1947, s. 160).

MT: nasu(n) nas "yaş, yaşanan yıl, ömür; çağ, devir" (Lessing, 2003, s. 885). PTMK: nasun (Rybatzki, 2006, s. 646). ETM: nasun (Gülensoy vd. 2015, s. 341). MKAS: nasan (Çoymaa vd. 2013, s. 231).

2.85. negedar

ولید
نیکدور
زود

(DMLA, 1595, vr. 134a/12), نکودار برادر او (Cikia, 1947, s. 250).

MT: nigedüger negdügēr "birinci, ilk, birinci sınıf, en iyi tür" (Lessing, 2003, s. 885). PTMK: nikedü'er / nike'er / niketü'er / nigedüger (Rybatzki, 2006, s. 629). ETM: niküdar / negüdar / nigüdar (Gülensoy vd. 2015, s. 341). MKAS: negüdey (Çoymaa vd. 2013, s. 240).

2.86. onana

ولید
روانام
زود

(DMLA, 1595, vr. 38a/5), اونانه ولد یوانه (Cikia, 1947, s. 66);

ولید
روانام
زود

(DMLA, 1595, vr. 62b/13), یوردانه ولد اونانه (Cikia, 1947, s. 112).

MT: onan onon "onun'un esk. şekl." (Lessing, 2003, s. 962). PTMK: onan (Rybatzki, 2006, s. 135). ETM: onan (Gülensoy vd. 2015, s. 358). MKAS: onon (Çoymaa vd. 2013, s. 249).

2.87. ödör

ولید
اودور
زود

(DMLA, 1595, vr. 94b/9), اودور برادر او (Cikia, 1947, s. 172).

MT: edür ödör "gün, tarih, gündüzün; gündüz; gün, gece ve gündüz, yirmi dört saat,

ayın günü” (Lessing, 2003, s. 470). ETM: odor, odur, üdür (Gülensoy vd. 2015, s. 350). MKAS: ödörmagnay (Çoymaa vd. 2013: s. 262).

2.88. önge

اولد
كوكچيه

(DMLA, 1595, vr. 36b/17), ولد اونكه (Cikia, 1947, s. 64).

MT: öngge(n) öngö “boya, renk; bet, beniz; yüz, yüzey; dış görünüş; şehvet, aşırı düşkünlük; cinsel istek; güzellik, güzel kadın ve erkek” (Lessing, 2003, s. 994). ETM: öngke (Gülensoy vd. 2015, s. 369). MKAS: öngüü (Çoymaa vd. 2013, s. 264).

2.89. sadaka / sadağa

اولد
ساداكة

(DMLA, 1595, vr. 120b/1), ولد اسارحه [؟] ساداكة (Cikia, 1947, s. 224);

(DMLA, 1595, vr. 123a/10), صدقه [؟] نام (Cikia, 1947, s. 229).

MT: sagadag sâdag “kubur, ok kuburu, tirkeş” (Lessing, 2003, s. 1020). ETM: sadağ (Gülensoy vd. 2015, s. 376).

2.90. şadun / şaduna

اولد
شادون

(DMLA, 1595, vr. 256a/11), ولد صادون [؟] لى النارہ (Cikia, 1947, s. 396);

(DMLA, 1595, vr. 225a/18), صادونه ولد كوركى (Cikia, 1947, s. 500).

MT: sadun sadan “arkadaş, dost; akraba, yakın” (Lessing, 2003, s. 1019). PTMK: sadun (Rybatzki, 2006, s. 670). MKAS: Saden (Çoymaa vd. 2013: s. 282).

2.91. şali

اولد
شالى

(DMLA, 1595, vr. 149b/5), شرين ولد صالى (Cikia, 1947, s. 281);

(DMLA, 1595, vr. 149b/4), صالى ولد ملحم (Cikia, 1947, s. 281).

MT: sagali sâli “tuzakta hayvan yakalamak için kullanılan otomatik yay; kapan; tatar yayı arbalet” (Lessing, 2003, s. 1021). PTMK: sali (Rybatzki, 2006, s. 687). ETM: salı (Gülensoy vd. 2015, s. 378). MKAS: sali-ğaçagu (Çoymaa vd. 2013, s. 285).

2.92. samağar

اولد
ساماگار

(DMLA, 1595, vr. 216b/10), كوكچيه ولد سامخار (Cikia, 1947, s. 479).

bk. samağar.

2.93. samayar

اولد
سامايار

(DMLA, 1595, vr. 114b/4), [؟] سماكول ولد سماقره (Cikia, 1947, s. 192).

PTMK: samayar (Rybatzki, 2006, s. 697). ETM: samagar (Gülensoy vd. 2015, s. 380).

bk. samağar.

2.94. şolağa

اولد
شولاغا

(DMLA, 1595, vr. 144a/3), باريا ولد صولاغه (Cikia, 1947, s. 270);

اولد
شولاغا

(DMLA,

1595, vr. 217a/8), [؟] لشکره ولد سولاق (Cikia, 1947, s. 480).

MT: solugay solgoy “sol, sol taraf veya sol el; solak; sakar; bozuk, kusurlu” (Lessing, 2003, s. 1125). ETM: şolağay (Gülensoy vd. 2015, s. 401).

2.95. songul / songula

 (DMLA, 1595, vr. 126b/4), سونغوله برادر بایندور (Cikia, 1947, s. 236); (DMLA, 1595, vr. 242b/13), کولیجان ولد سونغول (Cikia, 1947, s. 324).

MT: singhur şonhor (Lessing, 2003, s. 1104). PTMK: singqor ~ songyor (Rybatzki, 2006, s. 702). ETM: sonğur, songur, sungur, şingkor (Gülensoy vd. 2015, s. 401). MKAS: şonğor (Çoymaa vd. 2013, s. 402).

2.96. sorğan

 (DMLA, 1595, vr. 121a/14), الیا ولد صورخان (Cikia, 1947, s. 226); (DMLA, 1595, vr. 137b/8), مخره بیل ولد سورخان (Cikia, 1947, s. 257).

PTMK: sorqan (Rybatzki, 2006, s. 718). ETM: sorğan (Gülensoy vd. 2015, s. 402). MKAS: sorğan (Çoymaa vd. 2013, s. 302).

2.97. sübete

 (DMLA, 1595, vr. 90b/9), سوباته ولد دروسی (Cikia, 1947, s. 164); (DMLA, 1595, vr. 187a/11), سوباتا ولد سورزن (Cikia, 1947, s. 432).

MT: sübege süvê “iğne gözü; delik, açıklık; gözenek; küçük delik; dar geçit, boğaz, dağlar arasındaki uzun ve dar geçit; stratejik nokta; orman girişi; gedik” (Lessing, 2003, s. 1148). PTMK: sübêtei ~ sübe’edei ~ sübe’etei (Rybatzki, 2006, s. 660). ETM: sübegetai, sübetei, sübetay (Gülensoy vd. 2015, s. 410). MKAS: süvd - süvdaa (Çoymaa vd. 2013, s. 302).

2.98. taqa

 (DMLA, 1595, vr. 146b/17), صبا ولد تقا (Cikia, 1947, s. 276); (DMLA, 1595, vr. 156b/5), تقا ولد بادوره (Cikia, 1947, s. 296).

MT: taha tah “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça, topuk” (Lessing, 2003, s. 1217). PTMK: tayai ~ taqai (Rybatzki, 2006, s. 355). ETM: taqai (Gülensoy vd. 2015, s. 429). MKAS: tağay (Çoymaa vd. 2013, s. 316).

2.99. tarihan

 (DMLA, 1595, vr. 149b/8), تارخان ولد مریجان (Cikia, 1947, s. 281); (DMLA, 1595, vr. 150a/2), تارخان ولد ذکرة (Cikia, 1947, s. 282).

MT: darhan darhan “esnaf, zanaatkâr; vergi ve resmî sorumluluklardan muaf kimse; dinî sebeplerle ayrılan ve bu yüzden de dokunulmaz alan veya yer; kutsal; büyük, meşhur” (Lessing, 2003, s. 375). PTMK: darqan (Rybatzki, 2006, s. 422). ETM: darқан (Gülensoy vd. 2015, s. 137). MKAS: darğan (Çoymaa vd. 2013, s. 129).

bk. darğan.

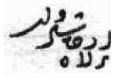
2.100. tarku

(DMLA, 1595, vr. 124b/5), اليزار ولد تاركو (Cikia, 1947, s. 232).

MT: targu(n) targan “şişman, aşırı şişman, etli, tıknaz, göbekli, şişmanlık” (Lessing, 2003, s. 1205). PTMK: tarqutai (Rybatzki, 2006, s. 422). ETM: tarğu (Gülensoy vd. 2015, s. 435). MKAS: targuday (Çoymaa vd. 2013, s. 316).

2.101. tarlan

(DMLA, 1595, vr. 121b/14), ارده شیر ولد تارلان (Cikia, 1947, s. 227).

MT: tarlan = tarilan tarlan “lekeli, noktalı, benekli; çizgili, yollu; rengârenk; şerit” (Lessing, 2003, s. 1205). ETM: tarlan (Gülensoy vd. 2015, s. 435).

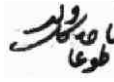
2.102. toli

(DMLA, 1595, vr. 254b/16), توله برادر او (Cikia, 1947, s. 392).

MT: toli(n) toli, tolin “ayna; metal tabaka, levha” (Lessing, 2003, s. 1267). PTMK: tolun / tolon (Rybatzki, 2006, s. 386). ETM: toli, tuli, toluy, tuluy (Gülensoy vd. 2015, s. 473). MKAS: toluy (Çoymaa vd. 2013, s. 320).

2.103. tuğ / tuğa

(DMLA, 1595, vr. 130b/6), بادوک [؟] طوغا (Cikia, 1947, s. 243);

(DMLA, 1595, vr. 213b/2), یوسیب ولد طوغیک (Cikia, 1947, s. 471).

MT: tug tug “tug, bayrak; sancak; alem; manşet, başlık” (Lessing, 2003, s. 1292). PTMK: duya (Rybatzki, 2006, s. 349). ETM: tuğa (Gülensoy vd. 2015, s. 484).

2.104. tula

(DMLA, 1595, vr. 142a/12), توله برادر او (Cikia, 1947, s. 266).

MT: tulu tul “Sibirya alabalığı” (Lessing, 2003, s. 1298). KW: tula “irgendein grosser fisch; riesenfisch” (Ramstedt, 1935, s. 409). PTMK: tulu (Rybatzki, 2006, s. 387). ETM: tula (Gülensoy vd. 2015, s. 488). MKAS: tuul (Çoymaa vd. 2013: s. 327).

2.105. tügel

(DMLA, 1595, vr. 124a/6), بوکل برادر او (Cikia, 1947, s. 231);

(DMLA, 1595, vr. 139a/1), کاریمان ولد بوکل (Cikia, 1947, s. 260).

MT: tügel “dağıtma, dağıtım, ayırma, yayım; tüm, tamam, bütün, tam” (Lessing, 2003, s. 1310). PTMK: tükel (Rybatzki, 2006, s. 377). ETM: tükel (Gülensoy vd. 2015, s. 498). MKAS: tügel (Çoymaa vd. 2013, s. 329).

2.106. ulara

(DMLA, 1595, vr. 88b/9), انوکه ولد اولاره [؟] (Cikia, 1947, s. 160).

1595 Tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'daki Moğolca Kişi Adları Üzerine

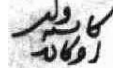
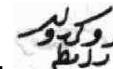
MT: ularu "kır tavuğu, kara tavuk" (Lessing, 2003, s. 1344). PTMK: ular (Rybatzki, 2006, s. 112). ETM: olar (Gülensoy vd. 2015, s. 355). MKAS: ular (Çoymaa vd. 2013, s. 336).

2.107. unas

 (DMLA, 1595, vr. 239b/13), اوناس ولد ابی سلام (Cikia, 1947, s. 356);
(DMLA, 1595, vr. 239b/5), اندریاس ولد اوناس (Cikia, 1947, s. 356).

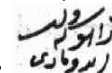
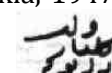
ETM: kara'una (Gülensoy vd. 2015, s. 234). MKAS: unashan (Çoymaa vd. 2013: s. 336). karauna (Subaşı, 2019, s. 853-886).

2.108. ükere

 (DMLA, 1595, vr. 73a/5), اوکره ولد سلتنه (Cikia, 1947, s. 130);
(DMLA, 1595, vr. 130a/11), کاسه ولد اوکاره (Cikia, 1947, s. 243); (DMLA, 1595, vr. 136b/4), اوکره ولد راطه (Cikia, 1947, s. 255).

MT: üker üher "öküz, sığır cinsinden bir hayvan, inek; iri, büyük; zodyak ya da burçlar kuşağının oniki hayvanından ikincisi" (Lessing, 2003, s. 1547). PTMK: üker (Rybatzki, 2006, s. 77). ETM: üker (Gülensoy vd. 2015, s. 517). MKAS: üher (Çoymaa vd. 2013, s. 344).

2.109. zamuka / zamuğa

 (DMLA, 1595, vr. 16b/13), زاموقه ولد او (Cikia, 1947, s. 23); (DMLA, 1595, vr. 19a/13), زاموقه ولد تیودور (Cikia, 1947, s. 28); (DMLA, 1595, vr. 49a/1), کلیا ولد زابوکه (Cikia, 1947, s. 86); (DMLA, 1595, vr. 110a/13), زاموکه ولد اندوماری (Cikia, 1947, s. 204).

MT: camag = camug zamag "kama, silah kilidi" (Lessing, 2003, s. 1596). PTMK: jamuka (Rybatzki, 2006, s. 307). ETM: camuğa (Gülensoy vd. 2015, s. 97). MKAS: camuğa (Çoymaa vd. 2013, s. 161).

bk. camuğa.

Sonuç

1. 1595 tarihli Deter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da yaptığımız taramada Türkçe, Gürcüce, Ermenice, İbranice, Arapça, Farsça kişi adlarının yanında birbirinden farklı yüzden fazla Moğolca kişi adının yer aldığı belirlenmiştir.

2. Bu kişi adlarının büyük çoğunluğunun Moğollarda ad verme temayüllerine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Defterdeki Moğolca kişi adlarının yırtıcı güçlü hayvanların, doğum sırasında ilk görülen şeylerin, eş dost akrabalık ilişkilerinin, maden ve cevherlerin, rütbe ve sosyal statülerin, ırmakların, boyların ve çeşitli niteliklerin adlarından oluştuğu tespit edilmiştir.

3. "Erdene", "baysunğon", "buka" ve "aslan" gibi az sayıdaki kişi adının köken olarak Moğolca olmadığı, tarihî süreçte fonetik olarak Moğolca olduğu/Moğollar tarafından kullanıldığı görülmüştür.

4. Moğolca kişi adlarının yazılı Moğolca ile yapılan karşılaştırmasında bir kısım ses değişimleri geçirdikleri belirlenmiştir. Bunlardan özellikle e > i, -k- > -h-, η > ğ değişimlerinin defterdeki Türkçe kişi adlarında da yaygın olarak meydana geldiği göz önüne alınacak olursa Moğolca kişi adlarının fonetik olarak Türkçeleşmeye başladığı söylenebilir.

5. Kişi adlarının bir kısmında ise k- > h-, c- > z- gibi Moğolcanın çeşitli lehçelerine özgü ses değişimleri kendini göstermektedir. Ayrıca “baydu”, “kaydu”, “kiyü”, “möğü” gibi son hecede yuvarlak ünlü barındıran kişi adlarında bu sesin korunması, Moğolca fonetik temayüllerin bu dönemde devam ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

6. Badada / matata, badur / batur / bağatar / matura, camuğa / zamuka, çeri / çerik, darhan / tarhan, hada / kada, samakar / samağar gibi kişi adlarında görülen çok şekillilik bölgeye gelip yurt tutan Moğolların farklı lehçeler konuştuklarını göstermesi yönünden dikkat çekicidir.

7. Bölgedeki Kıpçak Türkçesinin bir nişanesi olan /+A/ küçültme ve sevgi ekinin Moğolca kişi adlarının sonuna sıklıkla eklendiği, bu ekin Moğolca dengi olan /+GA/ ekinin de az sayıdaki kişi adının teşkilinde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Moğolcaya özgü /+DA/ ile /+sUn/ ekleri bir kısım kişi adının yapısında yer almaktadır.

8. Netice itibarıyla defterdeki kişi adları, bölgeyle ilgili 13. yüzyıl Gürcü ve Ermeni kaynaklarında zikredilen Moğolların varlıklarını 1595 tarihinde de göstermesi bakımından önemlidir. Bu kişi adlarının bir kısmının fonetik olarak Moğolca hususiyetlerini koruduğu, bir kısmında ise Kıpçak Türkçesine mahsus ses değişimlerinin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu ses değişimlerinden hareketle Moğolların bu dönemde Türkleşme, dillerinin ise Türkçeleşme sürecinde olduğu söylenebilir. Bugün bölgede Kıpçakça dil hususiyetlerini muhafaza eden ahali arasında Türkçenin başka lehçe ve ağızlarında bulunmayan Moğolcadan ödünçleme kelimelerin mevcudiyeti de bu tarihin gerçekliği doğrular niteliktedir.

Kısaltmalar

DMLA Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa; **ETM** Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü; **KW** Kalmückisches Wörterbuch; **MKAS** Mongol Xuniy Neriyn Toli; **MT** Moğolca-Türkçe Sözlük; **PTMK** Die Personennamen und Titel Der Mittel Mongolischen Dokumente.

KAYNAKÇA

- CİKİA, M. (1999). “Gürcistan Vilayeti’nin Mufassal Defterinde (1595) Kullanılan Öz Türkçe Adlar”. *XIII. Türk Tarih Kongresi* (4-8 Ekim 1999). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları: 1519-1523.
- CİKİA, S. (1947). *Gurcistanis Vilaietis Didi Davtari*. C. I. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR.
- CLEAVES, W. F. (1949). “The Mongolian Names and Terms in The History of The Nation of The Archers by Grigor of Akanc”. *Harvard Journal of Asiatic Studies*. XII/3/4: 400-443.
- ÇOYMAA, Ş. vd. (2013). *Mongol Xuniy Neriyn Toli*. Ulaanbaatar: Ulaanbaatar Press.
- DEDEOĞLU, A. (2018). *Ahıska Bölgesinde Kıpçakların Tarihi (XI-XVI. Yüzyıllar Arası)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışha* (1595). Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Tahrir Defterleri Fonu TADB.TTD. No: 130.
- DEMİRAY, E. (2011). *Ahıska Türkleri Ağzı*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- ERGIN, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERKOÇ, H. İ. (2015). "Anadolu'da Moğol Etkileri (13.-15. Yüzyıllar)". *Çanakkale Araştırmaları Yıllığı*. 19: 37-64.
- ERSOY, F. (2019). "Altay Dillerinin İki Önemli Kolu: Moğolca ve Türkçe". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. III/1: 65-86.
- GROUSSET, R. (1993). *Bozkır İmparatorluğu Attila-Cengiz Han-Timur*. (çev. Reşat Uzmen). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÜL, B. (2010). "Moğol Kişi Adları". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. VII/1: 217-230.
- GÜL, B. (2016). "Hayvan Adları ile Kurulan Türk ve Moğol Kişi Adları". *Türkbilig*. 12: 185-191.
- GÜL, M. (2016). "Anadolu'da Moğol Nüfusu ve Türkiye Mirası Üzerine Katkıları". *Tarih Okulu Dergisi*. 25: 455-473.
- GÜLENSOY, T. - P. KÜÇÜKER (2015). *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2011). "Moğolca ve Türkçede Yaşayan Benzer Sözcükler Üzerine." *Turkish Studies*. VI/1: 1-25.
- GÜLENSOY, T. (2017a). "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar". *Altayistik Mongolistik Halkbilimi Makaleler 2*. Ankara: Akçağ Yayınları: 167-194.
- GÜLENSOY, T. (2017b). "Anadolu'da Moğolca Yer Adları ve Rumeli'deki İzleri". *Türkoloji Makaleler 1*. Ankara: Akçağ Yayınları: 611-616.
- JANASHIA, M. (2010). "Gürcü Dilindeki Türkçe Kökenli Özel İsimler". (çev. Ali Ertuğrul-Alexander Chulukhadze). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türkoloji Dergisi*. 17: 115-129.
- KARGI ÖLMEZ, Z. (2015). "Ali Şir Nevâyî'nin Eserindeki Moğolca Sözcükler -II-". *Türk Dilleri Araştırmaları*. XXV/2: 183-206.
- Kartlis Tskhovreba (A History of Georgia)* (2014). (çev. Dmitri Gamq'relidze). (ed. Roin Metreveli-Stephen Jones). Tbilisi: Ardanuji Publishing.
- KILDIROĞLU, M. (2018). "Kişi, Yer, Boy Adlarına Göre Ahıska ve Çevresindeki Kıpçaklar Kumanlarla Diğer Türk Boylarının Bağlantıları". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 40: 412-429.
- KIRZIOĞLU, F. (1992). *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (1986). "Türkçe ile Moğolca Arasında Ortaklaşan Unsurlar ve Moğolcanın Türk Dili Araştırmalarındaki Yeri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. XXXIV: 43-52.
- KRUEGER, J. R. (1962). "Mongolian Personal Names". *Names* X: 81-86.

- LESSING, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. C. I-II. (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MOSES, L. W. (1988). "Naming Patterns Among The Mongols". *Mongolian Studies*. XI: 25-34.
- PEHLİVAN, S. Ş. (1993). *Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. Bursa: ÖN-MAT Yayınları.
- POPPE, N. (2016). *Moğol Yazı Dilinin Grameri*. (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- RAMSTEDT, G. J. (1935). *Kalmückisches Wörterbuch*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- RYBATZKI, V. (2006). *Die Personennamen und Titel Der Mittel Mongolischen Dokumente*. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- RYBATZKI, V. (2012). "From Animal to Name, Remarks on the Semantics of Middle Mongolian Personal Names". *Per Urales ad Orientem: Iter polyphonicum multilingue: Festschrift tillägnad Juha Janhunen på hans sextioårsdag den 12 februari 2012*. (ed. T. Hyttiäinen et al.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura: 333-338.
- SOYBEK, D. (2017). *Moğol Kaynağı Olarak Kartlis Tskhovreba*. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SUBAŞI, Ö. (2015). *Gürcü-Moğol İlişkisi -Güney Kafkasya 1220-1346-*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- SUBAŞI, Ö. (2019). "Moğol Neküderîlerin Kökeni ve Faaliyetleri". *Bellefen*. LXXXIII/298: 853-886.
- TEMİR, A. (1995). *Moğolların Gizli Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TOPARLI, R. vd. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UYĞUR, S. (2017a). "1595 Tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da Geçen Türkçe Kökenli Kişi Adları Üzerine". *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi Kafkasya Özel Sayısı*. 2: 587-635.
- UYĞUR, S. (2017b). "Ahıska-Ardahan-Artvin-Batum-Rize-Trabzon Hattında /+(a)y/ ~ /+a/ Eki". *IBAD Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. II/2: 457-473.
- ÜNLÜ, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- ZEYREK, Y. (2004). *Posof'un Çizgileri*. Ankara: Kozan Ofset.

İnternet Kaynakları

ÖNAL, Ü. (2017). "Abuğa Abdurahman". Erişim Tarihi: 29.03.2022.

<https://www.facebook.com/search/top?q=%C3%BClk%C3%BC%20%C3%B6nal%20abu%C4%9Fa>